

Waar staan de biologische melkveehouders?

In 2009 en 2010 zijn de biologische melkveehouders binnen het onderzoek 'Type koe – Type bedrijf' gevraagd een enquête in te vullen waarin bedrijfskengetallen, specifieke managementaspecten en fokkerijdoelstellingen centraal stonden. Van de 320 bedrijven hebben 180 bedrijven aan de enquête meegedaan. Op basis hiervan wordt in dit artikel een beeld van de huidige biologische melkveehouderij gegeven.

Wytze Nauta
Louis Bolk Instituut

Een biologisch melkveebedrijf heeft nu gemiddeld 61 melkkoeien en 58 hectare aan landerijen tot zijn beschikking (zie tabel 1). Met een jongveebezetting van gemiddeld 23 pinken en 21 kalveren komt de gemiddelde bezetting uit op 1,4 gve per hectare. Maximaal mag dit 1,7 zijn. De bedrijven zijn dus gemiddeld aardig extensief. Er is echter nog een klein aantal bedrijven met ook schapen of paarden. Met een gemiddeld volgemolken melkquotum van 370 ton melk heeft een biologisch bedrijf 6.850 kg melk per hectare, inclusief alle land, ook het natuurland. Gemiddeld wordt er 70 ton krachtvoer gevoerd, waarvan 10 ton zelf wordt geteeld als bijvoorbeeld

graan, korrelmaïs of grasbrok. Daarmee komt het krachtvoerniveau per melkkoe (inclusief jongvee) op 1.148 kg per jaar. De melkproductie op basis van melkquotum en aantal melkkoeien komt op 6.050 kg melk per koe per jaar. Wat opvalt is de grote spreiding tussen bedrijven, dat is altijd al zo geweest, maar doordat een aantal bedrijven de laatste jaren echt is gegroeid naar bijvoorbeeld 150 melkkoeien, terwijl andere klein (willen) blijven, lopen de verschillen op. De koeien worden voornamelijk in een ligboxenstal gehouden (70 procent), Zeven bedrijven hebben nog een grupstal en negen een potstal. De rest houdt de dieren in een gemengd systeem van ligboxen en potstal.

Veel grasland

De bedrijven voeren vooral veel gras en grasklaver aan hun koeien. Veel van dit gras komt van zogenoemd natuurland met bijvoorbeeld een late maaidatum (15 juni, 1 juli) of fùgeltsjelán, natuurgraasterreinen. Naast dit grasland wordt op 44 bedrijven nog wat maïs en op 50 bedrijven graan verbouwd voor voer. Daarnaast zijn er ook nog 20 bedrijven die bijvoorbeeld wat luzerne telen of wortelen, voederbieten, aardappelen en een enkeling lupine. Ook een enkeling gebruikt land voor tuinbouw of natuur/bosbouw. De maïs en andere akkerbouwgewassen worden vooral geteeld door de 66 bedrijven die op zand of andere lichtere grondsoorten zitten. Op de zwaardere klei, klei-opveen (samen 83 bedrijven) en veen (18) zitten zoals verwacht de echte graslandbedrijven waar de akkerbouwmatige teelt minder goed uitpakt.

Veebeslag

Aan verschillende rassen en kruisingen in de biologische landbouw geen gebrek (zie Figuur 1). Ongeveer een kwart van de bedrijven gaat door

met puur Holstein Friesian (HF) vee. Deze bedrijven zijn evenredig verdeeld over de grondsoorten. Wat verder opvalt is dat op veen de meeste HF-kruisingen met Hollandse rassen worden gemolken. Op zand- en kleigronden vinden we alle mogelijke rassen en kruisingen. Veelal HF gekruist met buitenlandse dubbeldoelrassen of Hollandse robuustere rassen. Jerseybedrijven gaan voor 100 procent Jersey-koeien, vier van de vijf bedrijven melken hun vee op zand. Het vervangingspercentage van de veestapels is aan de hoge kant: met 23 pinken gemiddeld is dat bijna 38 procent met een standaardvariatie van 17 procent, dus ook hier zien we grote verschillen. Een reden kan zijn dat veel bedrijven met hun steeds meer dubbeldoelvee ook meer voor vleesproductie gaan, gras is er immers genoeg. In de praktijk zien we steeds meer bedrijven zelf vlees verkopen. Maar gedwongen afvoer kan ook een reden zijn, want de kenmerken uiergezondheid, benen en klauwen en vruchtbaarheid zijn belangrijk (zie Fokdoelen).

Waar de diversiteit naartoe gaat is de vraag. Veel veehouders kiezen voor een bepaald ras om mee te kruisen. Maar in gesprekken is het vaak onduidelijk naar welk ras het zal gaan of dat het een kruisingsschema blijft.

Gebruik antibiotica (AB)

Het gebruik van AB in de veehouderij krijgt momenteel veel aandacht vanuit de maatschappij. De gemiddelde dagdosering per melkkoe ligt in Nederland op 5,8 voor alle bedrijven (gangbaar + biologisch). Voor biologische bedrijven alleen is dit veel lager, uit onderzoek bleek dit 2,7 te zijn. Maar de biologische melkveesector wil dit verder verlagen, een groeiende groep gaat voor 'zero AB'. Dit blijkt ook uit de enquête: 40 bedrijven zeggen geen AB te gebruiken, ook geen droogzetters, en 15 daarvan gebruiken ook geen alternatieve middelen. Ook uit ander onderzoek blijkt dat een groeiende groep boeren de antibiotica laat staan. Maar 140 bedrijven gebruiken dus nog wel AB, voorna-

Tabel 2

Antibioticagebruik (AB) biologische melkveehouders

	DZ 0%	DZ < 10%	DZ 10-30%	DZ > 30%	Alt. midd. %
Wel AB	140	48	92	39	10 78
Geen AB	40	0	0	0	0 24

DZ = droogzetter; Alt. midd. = alternatieve middelen

Tabel 3

Resultaten per ras-kruisingen

	% Verv.	% Pg	% Ng	% Maïs	kg KV	Av	Melkpr.	kgKV/kgM
HF	38,9	73,9	17,1	4,1	1.366,1	64,7	7.035,5	0,194
NL+BL	46,8	59,4	35,9	1,4	1.132,3	15,8	5.622,0	0,208
HFXDD	34,8	75,4	18,8	2,1	1.084,9	59,3	6.180,8	0,176
Overig	33,1	76,0	17,3	2,8	915,3	57,7	5.413,5	0,162

%Verv=%vervangings, %Pg=%productiegras, %Ng=%natuurgras, %Maïs=%maïsaantal, Av=aankoop ander voer, Melkpr.=melkproductie/koe, KgKV/kgM=kg KV per kg melk, HF=Holstein Friesian, NL=Nederlands ras, BL=buitenlands ras, DD=dubbeldoelras

melijk zijn dit de droogzetters. Op deze bedrijven wordt gemiddeld 15 procent van de koeien drooggezet met een 'droogzetter'. De spreiding is ook hier groot: 40 bedrijven van de 140 zet meer dan 10 procent van de koeien op deze manier droog (zie tabel 2). Een paar bedrijven zitten veel hoger, tot wel 90 procent, dus eigenlijk nog het gangbare niveau. Er wordt relatief veel gebruik gemaakt van alternatieve middelen, ook door bedrijven die AB gebruiken. Op de bedrijven die wel alternatieve middelen gebruiken is het percentage drooggezette koeien 12 procent en bij de andere groep is dat 19 procent.

Fokdoelen

Het onderzoek richtte zich naast bedrijfseigenschappen ook op het fokdoel van de veehouders: wat voor koe zoeken zij voor de toekomst? De veehouders konden hiervoor in de enquête het

gewicht aangeven dat zij aan een kenmerk toebedelen door een score van 1 tot 5 in te vullen voor een aantal kenmerken. Het grootste gewicht ligt stevast op exterieur en functionele kenmerken (zie Figuur 2). Levensproductie en eiwitproductie scoorden het hoogst voor productiekenmerken. Voor het exterieur kreeg benen en klauwen en uier de hoogste score, conditiescore is ook belangrijk. Uiergezondheid is het belangrijkste functionele kenmerk. Dit geeft wel aan waar de speerpunten liggen in de melkveehouderij. De koeien moeten ouder worden en daarvoor hebben zij genoeg conditie, sterke benen/klauwen en een goede uiergezondheid nodig. Opmerkelijk is dat men het bedrijfsfokdoel wil bereiken door inzet van allerlei rassen. Maar welk ras is nu het best passend? Er bestaan grote verschillen in eigenschappen tussen de rassen en bedrijven. Uit eerder onderzoek bleek ook dat er

Tabel 1

Kengetallen van biologische melkveebedrijven

	Gemiddeld 2009-2010	Spreiding
Totaal areaal (ha)	58,1	32,5
Productiegras (ha)	38,6	20,3
Natuurgras (ha)	15,3	23,6
Maïs (ha)	1,6	3,6
Graan (ha)	1,8	3,9
Ander gewas (ha)	0,8	2,7
Volgemolken melkquotum (ton)	370,0	189,4
Vetreferentie (%)	4,23	0,43
Aantal melkkoeien	60,7	30,5
Aantal pinken	22,9	15,2
Aantal kalveren	21,1	13,6
Vervanging %	38	17
Aankoop krachtvoer (ton)	59,7	41,9
Eigen teelt krachtvoer (ton)	10,2	19,1
Aankoop ander voer (ton)	52,3	108,4

Tabel 4

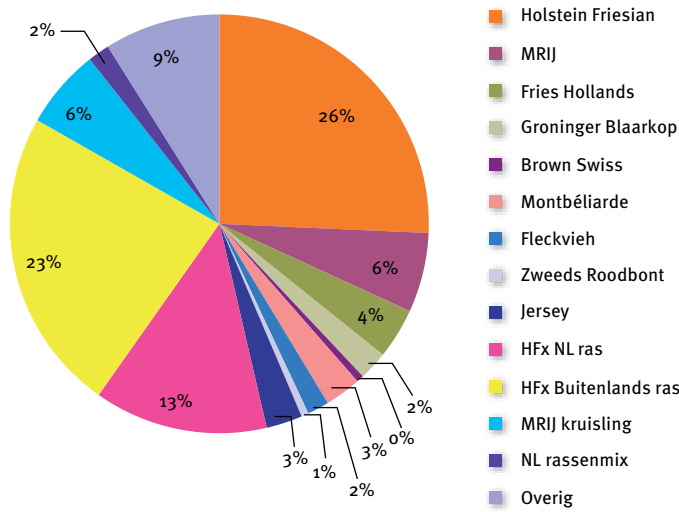
Scores voor kenmerken per ras-type koeien

Gew. ras	Alg. Fokdoel					Productiekenmerken				Exterieurkenmerken				Functioneel				
	N	Prod	Ext	Func	ML	LP	kgE	kgVE	Pe	Bw	Ui	Fr	Hm	Cs	Ug	Vh	Ka	Gv
HF	44	3,4	3,3	4,0	2,9	4,1	4,0	3,5	3,6	4,0	3,8	2,8	2,4	3,7	4,3	3,7	3,2	3,5
NL+BL	30	3,3	3,2	4,2	3,0	3,8	3,9	3,5	3,4	3,9	3,7	3,3	2,8	3,6	4,2	3,9	4,0	4,0
HFXDD	61	3,2	3,1	4,4	3,0	4,2	4,2	3,8	3,7	4,3	4,0	3,0	2,5	3,6	4,5	4,0	3,8	3,8
Overig	37	3,3	3,2	4,2	3,0	4,2	4,0	3,6	3,8	3,9	3,6	2,8	2,3	3,1	4,2	4,0	3,6	3,8

N=aantal, P=productie, E=exterieur, F=Functionele kenmerken, ML=melkproductie per lactatie, LP=levensproductie, kgE=kg eiwit, kgVE=kg vet en eiwit, Pe=persistentie, Bw=beenwerk, Ui=uijer, Fr=frame, Hm=hoogtemaat, Cs=conditiescore/bespijering, Ug=uiergezondheid, Vh=vruchtbaarheid, Ka=karakter, Gv=geboorteverloop.

Figuur 1

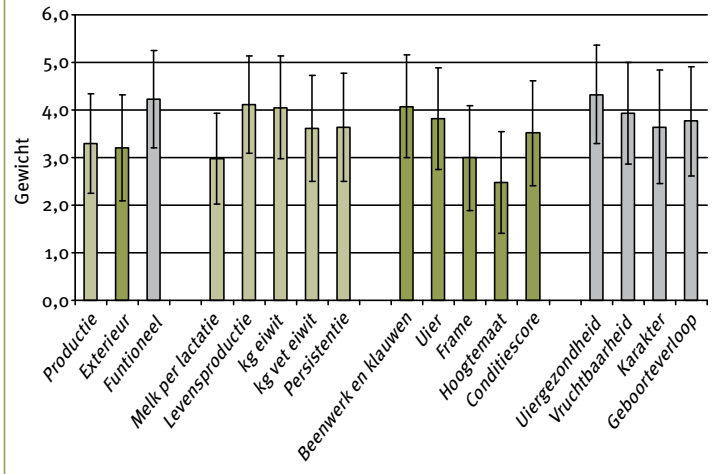
Gewenste rassen

Figuur 2

Gewicht dat wordt toegekend aan fokdoel en kenmerken.

Schaal van 1 (weinig gewicht) tot 5 (veel gewicht)

vaak geen duidelijk verband is te leggen tussen het gekozen ras of de kruising en het type bedrijf. Uit deze vergelijkingen blijkt dat bedrijven die voor het Holstein-ras en de andere rassen kiezen, de hoogste vervangingsgemiddelden hebben. Van Holsteins is uit eerder onderzoek bekend dat zij veel uitval vertonen. Bij de keus voor andere rassen kan ook het inkruisen voor snellere vervanging zorgen; men wil snel naar dit ras toe. En de al eerder genoemde vleesproductie kan een rol spelen bij deze dubbeldoelrassen. De HF-kruislingen met de Nederlandse en buitenlandse dubbeldoelrassen laten een lagere vervanging zien, net als de overige kruisingen. Deze kruislingen mogen immers blij-

ven en hebben daar wellicht ook wat meer de eigenschappen voor (zie Tabel 4). Het fokdoel voor de afzonderlijke typen dieren verschilt niet veel. Functionele kenmerken zijn belangrijk bij HF. En nog iets belangrijker bij HF gekruist met buitenlandse en Nederlandse rassen, wellicht omdat deze kenmerken bij deze rassen worden gezocht. Vet- en eiwitproductie en beenwerk lijkt men ook via andere rassen in te kruisen en dit geldt ook voor een betere uiergezondheid. Het geboorteverloop en karakter worden belangrijker gevonden bij Nederlandse en buitenlandse rassen.

Natuurlijke fokkerij

Veel melkveehouders hebben tegenwoordig een eigen stier, of bij de koeien, of bij de pinken, of voor alle dieren. Maar liefst 34,3 procent van alle koeien wordt gedekt door een stier. De spreiding is hier echter ook hoog, doordat veel bedrijven uitsluitend ki toepassen (59 procent) of uitsluitend natuurlijke dekking (23 procent). Een tussengroep gebruikt allebei. Vooral Holsteinfokkers en diegenen die Holstein kruisen gebruiken ki.

Waarheen?

De biologische melkveehouderijbedrijven groeien gemiddeld gestaag in omvang, vooral omdat een

aantal echt groter wordt. Er zijn meer koeien (in 2003: 54) en meer hectares (in 2003: 55), maar de gemiddelde melkproductie per koe ligt lager dan de 6.245 kg/koe uit onderzoek begin deze eeuw. De krachtvoergif is van 1.075 kg in 2003 iets gestegen naar gemiddeld 1.148 kg per koe. Er wordt zelf minder graan en maïs verbouwd, in 2003 was dat gemiddeld 7 hectare (graan + maïs). Het percentage natuurland bleef nagenoeg gelijk. De variatie in rassen en kruislingkoeien is zeer groot en met verschillende rassen wordt een eenduidig fokdoel nagestreefd. Dit fokdoel is niet veel veranderd in de jaren. Nieuw is de aandacht voor het antibioticagebruik. Dat wil de sector graag verder omlaag brengen om te laten zien dat hier een duidelijk verschil ligt tussen biologische en gangbare melk. Als we kijken naar groepen dieren van verschillende rassen/typen dieren, dan zien we dat de keuze van rassen gecorreleerd lijkt te zijn met kenmerken die men zoekt. Exterieur en functionele kenmerken en gehalten in de melk lijkt men nog steeds te zoeken bij andere rassen dan Holstein. Vanuit de rassen naar de bedrijven gekeken, zien we dat er voor Holstein wat meer maïs wordt verbouwd en voer wordt aangekocht. De bedrijven met Nederlandse en buitenlandse dubbeldoelrassen hebben meer natuurgasland. Zo zien we dat ondanks de geringe verschillen tussen de fokdoelen, men de dieren aanpast aan het voer wat er is of het voer aan de dieren. De vraag is wat dan het voordeligst is en het meest voldoet aan de biologische beginselen. Met genoeg hectares gras lijkt het belangrijk dat de koeien veel melk en vlees produceren van vooral dat gras.

VAKER EEN EIGEN STIER

Veel biologische melkveehouders hebben tegenwoordig een eigen stier.

Foto: Louis Bolk Instituut